

به بهانه هفته میراث فرهنگی، نگاهی به باغ‌های ایرانی ثبت شده در فهرست جهانی یونسکو

سایه‌سار دل‌انگیز باغ‌های ایرانی

نسیم سهیلی | روزنامه نگار

گردشگری

حتما براي تان پيش آمده که براي تمدد اعصاب و تفریح به باغ‌های سرسبز بروید. سایه‌سار خنک درختان، جوی آب‌های روان، هوای لطیف و عطر گل و گیاهی که سراسر باغ را پر کرده، دلنشین و دلچسب است. حالا اگر این باغ‌ها با طراحی متنوع و سبک منحصر به فرد معماری ایرانی هم پیوند خورده باشند، زیبایی دوچندانی خواهد داشت؛ ترکیبی که بیشتر باغ‌های تاریخی ایرانی از آن بهره‌مندند. باغ‌های کشورمان به‌طور معمول در زیبایی و معماری، زبانه‌زدنیا هستند و همین خصوصیات باعث شده تا این باغ‌ها از استان‌های فارس، اصفهان، کرمان، خراسان جنوبی، یزد و مازندران در فهرست جهانی یونسکو به عنوان میراث طبیعی جای گیرند. امروز و در واپسین روزهای هفته میراث فرهنگی که از جمعه، ۱۸ مه مصادف با ۲۸ اردیبهشت ماه شروع شده، گشت و گذاری خواهیم داشت در چند باغ برتر ایرانی.

ZENDEGI - SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

پنج شنبه ۲ خرداد ۱۳۹۷
۸ رمضان ۱۴۳۹ • ۲۴ می ۲۰۱۸
شماره ۱۹۸۲۷

۱۰۵۰

باغ ارم شیراز

پیشینه باغ‌سازی در کشورمان

پاسارگاد، کهن‌ترین باغ ایران

و اندلس باغ‌هایی احداث شد که همچنان از باغ‌های ساسانی الگوبرداری کرده بود. اما بسیاری از محققان، با شکوه‌ترین عصر باغ‌سازی در ایران را دوره صفویه می‌دانند. در این دوره، باغ‌ها در گستره شهر به عنوان ابزاری برای شکل دادن ساختار فیزیکی شهر استفاده می شدند و همچون منظومه‌ای سبز، ساختار شهر را تحت تأثیر قرار می دادند.

و در دوران پس از اسلام منشأ باغ‌های چهار قسمتی اسلامی بوده است. کتیبه‌های موجود نشان می‌دهند که کوروش، شخصا طراحی این باغ را انجام داده و شکل کاشت درختان و هندسی‌سازی باغ را شکل داده است. امروز این باغ به عنوان یکی از ۹ باغ ایرانی در فهرست میراث ملموس یونسکو به ثبت رسیده است. پس از ساسانیان و با استقرار تمدن اسلامی، در سامره

نخستین و قدیمی‌ترین باغ ایرانی را «باغ پاسارگاد» که الگوی معماری باغ‌های با شکوه ایرانی خوانده می‌شود، می‌دانند. این باغ در پاسارگاد، مرکز شاهنشاهی کوروش هخامنشی در ۱۳۵ کیلومتری شیراز قرار داشته. با توجه به شبکه منظم مسیر سنگفرش آب‌روها می‌توان ادعا کرد که شکل چهار باغ و نظم چهار قسمتی، در این جابه‌ ظهور رسیده است

نگاهی به ویژگی‌های باغ‌های ایران

است. درخت‌های متنوع، گل‌های رنگارنگ، آب و جوی و آب‌نما و کوشک یا ساختمان اصلی، عناصر مهم باغ‌های ایرانی را تشکیل داده است. برای ایجاد سایه، در باغ‌های ایرانی از درختان سایه‌افکن استفاده می‌شده. گز، کاه‌های باغ‌ها را باریک تر انتخاب می‌کردند و به این ترتیب، دالان سرپوشیده‌ای از درخت می‌ساختند؛ انواع کاج، نارون، صنوبر، مو، به جز درخت و سایه‌سار آن، گل‌ها نیز عناصر زیبایی‌بخش باغ‌ها بودند که جایگاه شان در پای درختان بود؛ گل‌هایی که به جز مطرب‌بودن از گلبرگ‌های شان هم

باغ‌های ایرانی نمونه‌های خوبی از تلفیق تاریخ و فرهنگ، هنر و معماری و طبیعت، همچنین بهترین نمونه از سازگاری و همسو کردن نیازهای انسان و طبیعت است. عناصر آب، گیاه و معماری شاخصه اصلی آن‌هاست که در کنار هم، تصویری ایسده‌ال از یک باغ ارائه می‌دهد. از جنبه هندسی، طرح کلی تمامی باغ‌های ایرانی منظم بوده و قاعده آن‌ها مستطیل یا مربع است. این باغ‌ها توسط دیوارهای بلند محصور شده و از نظر کسانی که پشت این دیوارها قرار گرفته‌اند، داخلشان مانند گنجینه‌ای پنهان

یعنی آسمان، زمین، آب و گیاهان را در خود دارد، به نحوی می‌کوشد که تصویری از باغ بهشت را القا کند. بیشتر درباره پاسارگاد، کهن‌ترین باغ ایرانی و یکی از باغ‌های ثبت‌شده در این فهرست، گفتیم و خواندید. در ادامه مروری داریم بر هشت مورد دیگر این فهرست.

است: «این باغ‌ها از نظر طراحی به چهار بخش مجزا تقسیم می‌شوند که آب در تمامی شان، هم از نظر کاربرد و هم از نظر تزئینات و آرایه‌های معماری، نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند. باغ ایرانی اساسا از طریق این سبک طراحی در عین حال که چهار عنصر اصلی در آیین زرتشت

مجموعه باغ‌های ایرانی به عنوان سیزدهمین اثر ایران در میراث جهانی یونسکو در سال ۲۰۱۱ میلادی ثبت شده است. باغ‌های پاسارگاد، ارم، چهل ستون، فین، عباس‌آباد، شازده، دولت‌آباد، پهلوان پور و اکبریه، باغ‌های جاودان ایرانی در یونسکو هستند. در گزارش یونسکو آمده

مرور باغ‌های کشورمان

که ثبت جهانی شدند

● باغ اکبریه | بیرجند

بیرجند مرکز استان خراسان جنوبی، یکی از شهرهای ایران با آب و هوایی خشک و کویری است که باغی باطراوت، به آن زیبایی بخشیده است. باغ «اکبریه» در انتهای خیابان معلم این شهر و در بستری کوهستانی قرار گرفته که ساخت آن به اواخر دوره زندیه و اوایل دوره قاجار به برمی‌گردد. این باغ محل سکونت، پذیرایی و انجام امور دیوانی بود و در لجه محلی به «کلاته سر کار امیر» معروف است. عمارت مرکزی باغ که برای تشریفات و پذیرایی از مهمانان بوده، از تزئینات و چشم‌انداز بسیار عالی برخوردار است. جود درختان بلند قامت کاج در دو طرف خیابان و نیز خیابان‌های منتهی به خیابان اصلی عمارت مرکزی، بر زیبایی و طراوت باغ و نمای آن افزوده است. از بخش مرکزی باغ اکبریه به عنوان موزه باستان‌شناسی و مردم‌شناسی استفاده می‌شود و بخش ساخته شده در دوره پهلوی کاربری اداری دارد. دیگر بخش‌های مجموعه هم امروز تبدیل به سفره‌خانه و چایخانه سنتی شده‌اند.

● باغ پهلوان پور | مهریز

شهرستان مهریز در استان یزد قرار دارد که باغ معروف آن چون زمردی سبز در دل کویر می‌درخشد. باغ «پهلوان پور» مربوط به اواخر دوره قاجار است و در محله مزویر آباد این شهرستان واقع شده. این باغ به دلیل روان بودن آب از داخل آن از گذشته دارای جاذبه خاصی بوده است. این آب قنات مشهور حسن آباد سرچشمه می‌گیرد و درختان چناری را که در حاشیه آن روئیده‌اند، سیراب می‌کند. علاوه بر قنات ذکر شده، باغ پهلوان پور، از طریق دو رشته آب دیگر به نام قنات شاه حسینی و قنات مزویر آباد، آبیاری می‌شود. طرف جوی اصلی باغ مذکور، درختان تنومند و سالخورده چنار قرار دارند. درختان ممر باغ نیز شامل انار، بادام و خرما لوست و کاشت این درختان با توجه به گرمای زیاد استان یزد نمایانگر آب و هوای متفاوت و نسبتا خنک این منطقه است.

● باغ ارم | شیراز

نام شیراز که می‌آید در کنار جاذبه‌های ادبی، فرهنگی، هنری و تاریخی، زیبایی باغ‌های آن نیز در ذهن تداعی می‌شود. باغ «ارم» یکی از اثر ثبت شده در فهرست میراث جهانی یونسکو، در شمال شرقی این شهر و در فاصله کمی از کوه‌های شمال (بابا کوهی) قرار دارد. باغی دلگشا، که تاریخ و عظمت و زیبایی را در خود جای داده و مسافران و گردشگران را به سوی خود می‌کشاند. به جز زیبایی محیط باغ که با درختان سر به فلک کشیده و گل‌های رز خودنمایی می‌کند، عمارت مرکزی آن که در زمان قاجار به با تقلید از سبک معماری زندیه ساخته شده، از نظر معماری، نقاشی، کاشی کاری و گچ بری از شاهکارهای معماری آن دوره به حساب می‌آید. ساختمانی که در گوشه و کنار آن، تصاویری از ناصرالدین شاه قاجار، داستان‌هایی از فردوسی و نظامی و ادبیات کهن فارسی و قصه‌های مذهبی کاشی کاری شده است.

● باغ چهل ستون | اصفهان

نمی‌شود به شهر اصفهان، نصف جهان بروی و از زیبایی باغ «چهل ستون» بی نصیب بمانی. این باغ که نمونه‌ای از یک باغ سلطنتی باشکوه است، در واقع بخشی کوچکی از باغ وسیع جهان‌نماست که در زمان صفویه و به دستور شاه عباس اول ساخته شده. از این باغ سرسبز در هنگام جشن‌ها و مراسم و برای پذیرایی از مهمانان دربار استفاده می‌شد. کاخ چهل ستون یکی از اولین بناهایی است که در آن تزئینات چشم‌نوازی مثل آینه‌کاری به کار رفته است. با دیدن نقاشی‌های بزرگ دیواری، ستون‌های چوبی و سرستون‌های مقرنس به شکوه و جلال این کاخ پی خواهید برد.

● باغ دولت‌آباد | یزد

یزد شهر قنات، خانه‌های گاهگلی و بادگیر است و به عنوان تنها شهر تاریخی ثبت شده در سازمان جهانی یونسکو شناخته می‌شود. این شهر زیبا تنها به بافت قدیمی و کوچه باغ‌های گلی اش محدود نمی‌شود بلکه در دل این شهر کویری نیز باغی دلگشا قرار دارد که جاذبه‌ای زیبا برای گردشگران و دوست‌داران تاریخ و طبیعت است. می‌دانیم که قنات، یکی از ساختارهای تشکیل دهنده باغ‌های ایرانی بوده است و باغ «دولت‌آباد» یزد نیز از این قاعده مستثنا نیست. این باغ با معماری بی‌نظیر از سرچشمه‌های قنات تغذیه کرده و نگین سبزی در دل کویر پدیدآورده است همچنین بلندترین بادگیر یزد و به تبع آن بلندترین بادگیر جهان، در هشتی این باغ واقع شده است. عمارت هشتی از مهم‌ترین بخش‌های باغ مذکور به شمار می‌رود که در آن، تلفیق جریان هوا و آب به زیباترین شکل صورت گرفته است.

● باغ عباس‌آباد | بهشهر

در استان زیبا و سرسبز مازندران، در دل دامنه رشته کوه‌های البرز و در ۹ کیلومتری بهشهر، باغی تاریخی و سرسبز خودنمایی می‌کند. درختان آن‌بوه و دریاچه‌ای زیبا، باغی طبیعی به وجود آورده که جاذبه‌های زیبای طبیعت شمال کشور را تکمیل می‌کند. باغ «عباس‌آباد» به دستور شاه عباس اول ساخته شده و مهم‌ترین باغ غیر کویری ایران است. در وسط این باغ، دریاچه‌ای زیبا و در میان آن، بنایی آجری به شکل چهار طاقی وجود دارد که زمانی سطح فوقانی آن بستر بنایی با مصالح چوب و سقفی سفالی را تشکیل می‌داده. چهار طاقی مذکور در زمان آبگیری سد به زیر آب می‌رود و تنها سطح فوقانی آن مثل جزیره‌ای بیرون از آب قرار می‌گیرد. متأسفانه امروز به دلیل کم‌لطفی به محیط زیست آب این دریاچه در حال کم شدن است.

● باغ فین | کاشان

باغ «فین» یکی از زیباترین باغ‌های ایرانی است که البته خاطره تلخ قتل ناجوانمردانه امیر کبیر را نیز به یادها می‌آورد. این باغ که مربوط به دوران صفویه است در شهر تاریخی کاشان، که جلوه گاه‌های هنر معماری ایران است قرار دارد. آب فراوان باغ فین که معجزه‌ای از جنس معماری ایرانی است، در جوی‌هایی با رنگ آبی فیروزه‌ای جاری است و جلوه‌ای خاص به آن داده است که البته آن را مدیون حضور قنات‌ها و کاریزهایی است که سخاوتمندانه، آب را به ساکنان این منطقه هدیه داده‌اند. چشمه معدنی هفت هزار ساله سلیمانیه هم در جنوب این باغ جریان دارد که از صخره‌ای به نام کوه دندانه در شش کیلومتری غرب کاشان می‌جوشد و املاح زیادی را با خود حمل می‌کند و به آن جسامی آورد. باغ فین به همراه حمام تاریخی خود که قتلگاه امیر کبیر ایران بود، از جاذبه‌های دیدنی و مهم ایران است و به حق در فهرست یونسکو جا خوش کرده است.

● باغ شازده‌ماهان | کرمان

به کرمان که بروی می‌توانی سراغش را از هر کسی بگیری تا در دل شهری کویری به باغی دل‌باز و صافا برسی و روح تازه ششود. باغ سرسبز «شازده‌ماهان» در ۳۵ کیلومتری جنوب شرقی این شهر و در دل کویر ساخته شده و آب مورد نیاز آن از کوه جوپار تامین می‌شود. حوضچه‌ها و جویبارها طراوت خاصی به فضای باغ داده است. کوشک دو طبقه‌ای نیز در میان باغ قرار دارد که در گذشته به عنوان استراحتگاه مورد استفاده قرار می‌گرفته است. این باغ به دستور حاکم کرمان در اواخر دوره قاجار ساخته شده و بنا به روایاتی وقتی خبر مرگ ناگهانی حاکم را به ماهان بردند، بنایی که مشغول تکمیل سردر ساختمان بود، تبار گچی را که به دست داشت محکم به دیوار کوبید و فرار کرد! جای خالی کاشی‌هایی که بر سردر ورودی می‌بینید، یادگار قرار بنا از کار است.